

”חביבין ייסורים”

הרב שמואל אקשטיין

- א. חביבין ייסורים
- ב. שלש מתנות טובות

א. חביבין ייסורים

ת”ר כשחלה ר’ אליעזר נכנסו ארבעה זקנים לבקרו ר’ טרפון ור’ יהושע ור’ אלעזר בן עזריה ור’ עקיבא נענה ר’ טרפון ואמר טוב אתה לישראל מטיפה של גשמים שטיפה של גשמים בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה ר’ יהושע ואמר טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה שגלגל חמה בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר טוב אתה לישראל יותר מאב ואם שאב ואם בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה רבי עקיבא ואמר חביבין יסורין אמר להם סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי שאמר חביבין יסורין”

(סנהדרין דף ק”א ע”א)

יש להבין מה פשר הדברים שאמר ר’ עקיבא לר’ אליעזר ומדוע מכל דברי שאר תלמידיו התנאים דווקא דברים אלו ”חביבים יסורים” הם שעוררו בו את תשומת הלב. אפשרות אחת להסביר היא כדברי רש”י במקום: ”שמכפרין עליך” כלומר דברי נחמה אישיים לר’ אליעזר הנמצא על ערש דווי וזקוק לדברי ניחומים אלו.

וכן מסביר ה”ערוך לנר” במקום:

”אבל ר”ע היה דעתו שבאין לכפר עליו כמו שאמר לקמן ולכן שחק שלטובה גדולה הם לו היסורים למען יהיה שכרו משלם לעוה”ב ועל זה שפיר אמר ר”א כלום חסרתי מן התורה כולה פירוש משום דכבר פשפש במעשיו ולא מצא. ור”ע תלה

היסורים בכפרה על עונותיו ועל זה השיב ר"ע דאדם אין צדיק בארץ ובצדיקים מדקדק הקב"ה כחוט השערה".

אפשרות נוספת היא דברי נחמה לאומה הישראלית הנמצאת באחת משעותיה הקשות ביותר, תקופת חורבן וגלות, ור' עקיבא בדבריו רוצה למצוא אי אלו דברי ניחומים לאומיים באמרו שככל שאנו סובלים ומתייסרים, יש תכלית וסיבה לסבל ולהתייסרות: "חביבין יסורים" זוהי סיבה ופשר למצבינו הקשה, ודברי ארגעה, ומאפשרים לקבל באהבה את גזירות ה' בשעה קשה זו.

יתכן אולי לקשר זאת לקשר המיוחד שנוצר בין ר' אליעזר לבין ר' עקיבא באירוע היסטורי משמעותי מאד בחיי עם ישראל שהשפיע מאד על יחסי התנאים שבאותו אירוע ועל דברים נוספים בחיי העם:

תנן התם: חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא, רבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאין. **זה הוא תנור של עכנאי**. מאי עכנאי? - אמר רב יהודה אמר שמואל: שהקיפו דברים כעכנא זו, וטמאוהו. **תנא: באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו. אמר להם: אם הלכה כמותי - חרוב זה יוכיח**. נעקר חרוב ממקומו מאה אמה, ואמרי לה: ארבע מאות אמה: אמרו לו: אין מביאין ראייה מן החרוב. **חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - אמת המים יוכיחו**. חזרו אמת המים לאחוריהם. אמרו לו: אין מביאין ראייה מאמת המים. **חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - כותלי בית המדרש יוכיחו**. הטו כותלי בית המדרש ליפול. **גער בהם רבי יהושע, אמר להם: אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה - אתם מה טיבכם? לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע, ולא זקפו מפני כבודו של רבי אליעזר, ועדין מטיין ועומדין**. חזר ואמר להם: **אם הלכה כמותי - מן השמים יוכיחו**. יצאתה בת קול ואמרה: **מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום! עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא**. - מאי לא בשמים היא? - אמר רבי ירמיה: שכבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבת קול, שכבר כתבת בהר סיני בתורה אחרי רבים להטות. - אשכחיה רבי נתן לאליהו, אמר ליה: **מאי עביד קודשא בריך הוא בהיא שעתא? - אמר ליה: קא חייד ואמר נצחוני בני, נצחוני בני**. אמרו: **אותו היום הביאו כל טהרות שטיהר רבי אליעזר ושרפום באש, ונמנו עליו וברכוהו**. ואמרו: **מי ילך ויודיעו? - אמר להם רבי עקיבא: אני אלך, שמא ילך אדם שאינו הגון ויודיעו, ונמצא מחריב את כל העולם כולו**. מה עשה רבי עקיבא? לבש שחורים, ונתעטף שחורים,

וישב לפניו בריחוק ארבע אמות. - **אמר לו רבי אליעזר: עקיבא, מה יום מיומים?**
- **אמר לו: רבי, כמדומה לי שחבירים בדילים ממך.** - אף הוא קרע בגדיו וחלץ
מנעליו, ונשמט וישב על גבי קרקע. זלגו עיניו דמעות, לקה העולם שליש בזיתים
ושליש בחיטים ושליש בשעורים.

(בבא מציעא דף נ"ט סוע"א - ע"ב).

יש להבין על מה היתה המחלקת הגדולה שבין ר' אליעזר לחכמים
שבגללה היה צורך לשנות את כל סדרי בראשית? החרוב, אמת המים,
כתלי ביהמ"ד, אליהו הנביא ובת קול; מה היה מיוחד במחלוקת זו של
תנורו של עכנאי שהצדיק התערבות שמימית כזו? האם מחלוקת על
תנור מצדיקה התערבות כזו של כוחות שמימיים?

המלבי"ם ריש פ' חוקת (תורה אור ד"ה ובה נעמוד) מסביר שמחלוקת זו
לא היתה על תנור אלא תנור החרס היה משל לאדם: "אדם יסודו
מעפר וסופו לעפר.... **משול כחרס הנשבר.** וכך מסביר המלבי"ם:
ר' אליעזר הגדול שהיה שמותי - תלמיד בית שמאי - סבר שכל מגמת
האדם בעולמו זה צריך להיות רוחני.

**אמנם מי שהמית את עצמו בחייו וגופו נשבר ונדכה והיה כעפר ועודו חי, זה
דומה כתנורו של עכנאי** שהגם שהתנור נחתך ונחלק לחוליות, בכל זה הוא מחובר
ע"י החול שבין החוליות וכן הגוף הנדכה ונשבר בכ"ז אחר שעדיין הוא חי יש
שאלה אם דומה ככלי שנשבר או לא, **ור' אליעזר** שסובר שהתנור הזה הגם שהוא
עומד שלם ע"י חבור החול בכ"ז אחר שהוא מחתך לחוליות הוא טהור, **וכן האדם
הזה שנדכה ונשבר ע"י שבטל אותו בחייו הרי הוא כעפר ואפר ואין בו טומאה.
וחכמים לשיטתם כשיטת ב"ה שאי אפשר שיבטל הגוף בחייו לגמרי כי כל עודו
חי נחשב ככלי שלם ועודו מקבל טומאה.** (ע"ש במלבי"ם באריכות).

**רואים אנו שר' אליעזר הגדול חלק על חכמים בענין תפקידו ודרך חייו
של אדם בעוה"ז, שלפי ר' אליעזר חייב אדם לצמצם את עצמו עד
האפשרות המינימאלית ביותר וזוהי דרך החיים העדיפה, ואילו כל
שאר התנאים ור' יהושע בראשם טענו להיפך. באותה שעה היו**

בדילים חכמים ממנו משום שלא קבל את דעת הרוב ולא רצה לשמוע לר' יהושע שאמר "לא בשמים היא".
מי שנבחר להודיעו על כך היה ר' עקיבא, שישב בריחוק ארבע אמות ואמר "כמדומה לי שחבירים בדילים ממך".

יתכן אולי לומר שכשאמר ר' עקיבא כעת בשעת פטירתו של ר' אליעזר, חביבין יסורים, הרגיש ר' אליעזר אולי נימה כלשהיא של הסכמה והודאה לדבריו באותה מחלקת בתנורו של עכנאי ודוקא ר' עקיבא הוא זה שמודה לו "חביבים יסורים" - לכן אמר ר' אליעזר סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי שאמר חביבין יסורין.

לפי פירוש זה, למדנו לימוד גדול במהות הייסורים ומטרתם. אמנם רבי אליעזר הוא מתלמידי בית שמאי, אך אפשר שגם תלמידו הגדול - רבי עקיבא, אבי התורה שבעל פה (עי' סנהדרין דף פ"ו ע"א), נוקט כמותו בסוגיה זו, ומקבל את דבריו: כשאדם מתייסר, נפשו מזדככת ומיטהרת. אולי הוא חש שגופו נעשה כחרס הנשבר, אך דוקא שבירה זו היא המעלה אותו מטומאתו ומזוהמת עוונותיו, וממילא עולה המסקנה המתבקשת, שעם כל הקושי והכאב שיש בייסורים, גם מעלה עצומה יש בהם, ובשל כך, אכן, חביבים הם.

ב. שלש מתנות טובות

תניא, רבי שמעון בן יוחאי אומר: שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולן לא נתן אלא על - ידי יסורין. אלו הן: תורה וארץ ישראל והעולם הבא.

(ברכות דף ה ע"א)

ארץ ישראל נקנית בייסורים - השאלה מדוע?

כותב הרמב"ן:

כי כאשר ייסר איש את בנו שיתן עליו לטובתו עול מוסר, כענין שנאמר (משלי יט יח) יסר בנד כי יש תקוה ואל המיתו וגו', כן ה' אלהיך מיסרך, מתחלה בענוי המדבר ונסיון המן, **שתערב לנפשך טובת הארץ ופירותיה**, על כן אמר אחריו (פסוק ז) כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה:

(על דברים פ"ח פס' ה)

הרמב"ן מתייחס אמנם לקשיי המדבר בדרך לכניסה לארץ אך כוחו של הפירוש יפה לכל הזמנים, כל הסבל והתלאות שחשים אנו בענין הישיבה בארצנו מטרותם להאחיב עלינו את האחרית הטובה שתבוא עלינו.

בספר "קול התור" לר' הלל משקלוב תלמידו של הגאון מוילנא נאמר:

"לדעת כי ארץ ישראל נקנית בייסורים. אבל בזה היא נקנית ממש... ולכן חלילה לנו לסגת אחור במשהו, אם יהיה חס וחלילה איזה קושי, איזה מכשלה בדרך עבודתנו, ולהיות בטוחים כי דווקא ממנה יעקב יושע ומן המיצר נגיע למרחביה".

(קול התור א' י"ג)

יש לשים לב להדגשה "אבל בזה היא נקנית ממש"; לא במתנת חינוך אנו מקבלים את הארץ. אנו קונים אותה בקניין גמור ומשלמים עליה במטבע קשה של ייסורים ומסירות נפש.

איננו מחפשים את הייסורים דווקא, אבל בדיעבד בשעה שבאים עלינו ייסורים, איננו מבעטים בהם אלא יודעים מראש כי מכוחם נקנית לנו הארץ ממש ולכן איננו מעלים בדעתנו "לסגת אחור במשהו אם יהיה חס וחלילה איזה קושי איזה מכשלה בדרך עבודתנו".

הראי"ה קוק בספרו "עין איה" מסביר מדוע שלשה דברים אלו נקנים בייסורים:

"יש מעלות שהן בטבע האדם, לפי שורש יצירתו באשר הוא אדם, וכיון שהן שוות לטבע אין צריך יסורין כדי לזכות אליו. אמנם לזכות למעלה **שהיא חוץ לטבע, ולמעלה מן הטבע אין כוחות הגוף שהם טבעיים מוכנים לזה כ"א ע"י יסורין.** כענין הנבואה שכשהיתה חלה היו אבריהם של הנביאים מתפרקים, כמו שביאר הרמב"ם ביסוה"ת, והכל מפני שהנבואה היא מעלה עליונה חוץ לטבע, אין הגוף הטבעי מקבלה כ"א ע"י יסורים, שיותש חילו וישבר. **ע"כ אלו הג' מעלות הם כולם למעלה מן הטבע.** והנה האדם מורכב משכל, גוף ונפש. ומצד שלשתם יוכל להיות לו מעלות שוות אל הטבע, וגם יוכל להתרומם מעל חוקי הטבע בשלשתם. **וישראל הכינם הקב"ה שבג' אלה יתעלו מעל עניני הטבע,** מצד השכל, נתן להם התורה לרומם השלמות שכלם למעלה מכח הטבע. ומצד הגוף, א"י שהיא ארץ גופנית, ומ"מ יש בה קדושה סגולית למעלה מענין הטבע, ועוה"ב אמד הנפש לזכות למעלה עליונה גבוהה מן הטבע, ע"כ לא נתנו אלא ע"י יסורים".

(על ברכות דף ה ע"א)

פירוש דבריו של הרב הוא, שכדי לקבל מתנה טובה כא"י שהיא קניין רוחני על טבעי אין אפשרות לקבל אותם בכוחותינו הגשמיים הקיימים ועל כן צריכים אנו להזדכך ע"מ שנוכל לקבלם ולכן חייבת א"י להקנות בייסורים.

לפי דרכך אתה למד, ששתי מעלות גדולות יש בהם, בייסורים. האחת - שנתבארה לעיל - היא זיכוך האדם **בהיותו בעולם הזה,** והסרת טומאתו **עוד בחייו** (כמו שביאר המלבי"ם בשיטת רבי אליעזר). והשניה - היא האופן בו מכשירים הייסורים את האדם לקבל **מדרגות עליונות,** ומסייעים לו בבואו לפרוץ ממסגרת העוה"ז, החומרית, אל פסגות של רוחניות צרופה.